

V

31512

B-645

38738

~~9098~~

3a 100 nif " 2.5, 1927.

8(9)5.18 (092) 06

МИХАЙЛО ВОЗНЯК

МАТЕРІАЛИ ДО ЖИТТЄПИСУ ФРАНКА

(З додатком двох недрукованих його автобіографій)

В міру того, як культ Івана Франка зростає що-раз більше по всіх українських землях, стає що-раз пекучішою потреба докладного, наукового його життєпису. Цю потребу диктує вже не тільки вимога самої історії української літератури як такої, не тільки обов'язок перед пам'яттю великого покійника, але й огляд на сам культ Франка, усну й письменну популяризацію його життя й творчости. Кермований такими мотивами, подаю ось тут низку даних до життєпису Франка, опертих на документах, а в додатку до цього дві досі недруковані його автобіографії.

Батько Івана Франка Яків, син Івана й Катерини Франків із Нагуєвич у дрогобицькому повіті, був двічі женатий. Перший раз оженився Яків 19 лютого 1824 р. Тоді мав 22 роки, бо вродився 1802 р. Перша жінка Якова—Марія Тимишинова, донька Івана й Анни Тимишинів, мала 16 літ у часі виходу заміж (вродилася 1808 р.). Обидвоє жили в Нагуєвичах. Шлюб дав їм місцевий парох Микола Витошинський. Перша жінка Якова Марія вмерла 19 травня 1855 р. Поховав її 22 травня адміністратор парафії Іван Давидович.

Сорок'ятилітній вдовець Яків оженився того самого 1855 р. 7 серпня другий раз, а саме з 20-літньою дівчиною Марією Кульчицькою, донькою Миколи й Людвики, шляхтянкою з Ясениці Сільної. Шлюб давав не місцевий парох Іван Чайківський, але парох Волоснянки Великої Іван Гвоздецький, очевидно споріднений, бо мати Людвики була з роду Гвоздецьких¹.

В усіх документах подається як дата народження Франка: 27 серпня 1856 р. (27 серпня по новому стилі відповідає 15 серпня по старому стилі). Однак шкільний товариш і друг Івана Франка Карло Бандрівський твердить, що Франко вродився два дні швидше, себ-то 25 серпня (13 ст.ст.). Так оповідав Бандрівському сам Франко, котрому знову про це говорила мати: парох записав у метрику дату хрещення, хоча дитина прийшла на світ уже два дні перед тим. Сталось із днем народження Франка те саме, що потому повторилось із днем його смерті. Франко помер 28 травня, а в міському уряді записано, що 29 травня, бо тоді зголошено туди смерть Франка.

В шкільних роках 1862/3 і 1863/4 вчився Франко в сільській школі в Ясениці Сільній, звідки перейшов до головної міської школи в Дрогобичі, яку вели та якою управляли василіяни. Другу, третю й четверту класу згаданої школи покінчив Франко в шкільних роках 1864/5, 1865/6 й 1866/7. В усіх трьох класах на обидва півроки у виказах учеників враз із їх класифікацією дано Франкові з усіх предметів науки помітку: дуже добре; такі-ж помітки були з обичаїв і способностей, а в рубриці шкільної пильности зазначено: дуже пильний. З поодиноких предметів загальної науки на першому місці проходила наука релігії, а далі йшли:

¹ Відповідні метрикальні відписи прислали до архіву Франка в Бібліотеці Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові дрогобицький адвокат др. Іван Кобилецький з Нагуєвич і місцевий парох Іван Негребецький із Ясениці Сільної.

Поправки до метрикальних дат див. на кінці статті, стор. 186.

німецька, польська й українська мова (die ruthenische Sprache), рисунки й писання. Між відзначеними учнями, преміянтами, займав Франко на обидва шкільні півроки II кл., в літньому півроці III кл. й зимовому півроці IV кл. перше місце, був першим преміянтом, а в зимовому півроці III кл. й літньому півроці IV кл. займав друге місце, був другим преміянтом. Урядовою мовою василіянської школи була німецька мова; в ній також виставлялися шкільні свідоцтва для учнів¹.

По скінченні василіянської школи перейшов Франко до місцевої гімназії, типу вищої реальної, та скінчив її в шкільних роках 1867/8—1874/5. Перше гімназійне свідоцтво Франка з першого півроку I кл. в шкільному році 1867/8 написане німецькою мовою, всі дальші польською. Преміянт був Франко: в 1 півр. I кл. другим на 46 учнів, в 2 півр. I кл. другим на 44 учнів, в 1 півр. II кл. п'ятим на 46 учнів, в 2 півр. II кл. другим на 45 учнів, в 1 півр. III кл. другим на 43 учнів, в 2 півр. III кл. першим на 45 учнів, в 1 півр. IV кл. другим на 49 учнів, в 2 півр. IV кл. третім на 44 учнів, в 1 півр. V кл. другим на 27 учнів, в 2 півр. V кл. другим на 25 учнів, в 1 півр. VI кл. першим на 22 учнів, в 2 півр. VI кл. першим на 24 учнів, в 1 півр. VII кл. першим на 25 учнів, в 2 півр. VII кл. першим на 26 учнів, в 1 півр. VIII кл. першим на 17 учнів.

В шкільних свідоцтвах зазначені поперед усього ноти з обичаїв². У Франкових свідоцтвах приходять двічі зразкові обичаї (в 2 півр. I кл. й в 1 півр. III кл.), 6 разів похвальні (в 1 півр. I кл., в 1 півр. II кл., в 2 півр. III кл., в 2 півр. IV кл., в 2 півр. VII кл.) й 7 разів відповідні (в 2 півр. II кл., в 1 й 2 півр. V кл., в 1 й 2 півр. VI кл., в 1 півр. VII кл., в 1 півр. VIII кл.). По ноті з обичаїв подавало свідоцтво ноту з пильності³. У Франкових свідоцтвах стрічаємо 9 разів витривалу пильність (в 1 й 2 півр. I кл., в 1 й 2 півр. II кл., в 1 й 2 півр. III кл., в 1 й 2 півр. IV кл., в 1 півр. VIII кл.) й 6 разів вдовольняючу (в 1 й 2 півр. V кл., в 1 й 2 півр. VI кл., в 1 й 2 півр. VII кл.).

Після обичаїв і пильности щойно йшов „поступ у науках“ у такій черзі: в науці релігії, в латинській мові, в грецькій мові, в польській мові, в українській мові (w ruskim jezyku), в німецькій мові, в історії й географії, в математиці, в природничих науках, в пропедевтиці філософії. Далі лишалося ще вільне місце, напр., на рисунки, на спів⁴. З усіх шкільних предметів виявив Франко найкращий поступ⁵ в українській мові: тричі знаменитий (в 2 півр. II кл., в 2 півр. VII кл., в 1 півр. VIII кл.) й 12 разів відзначаючий. З релігії приходять відзначаючий поступ у всіх п'ятнадцятьох свідоцтвах, так само тричі відзначаючий поступ із пропедевтики філософії в свідоцтвах із VII й VIII кл. З інших шкільних предметів на першому місці стоїть історія й географія. Тут виказав Франко знаменитий поступ тричі (в 1 й 2 півр. III кл., в 2 півр. V кл.), 9 разів відзначаючий (в 2 півр. I кл., в 1 й 2 півр. II кл., в 1 півр. IV кл., в 1 півр. V кл., в 1 й 2 півр. VI кл., в 1 й 2 півр. VII кл.) й тричі

¹ Виписки з каталогів василіянської школи надіслав до архіву Франка др. Іван Кобилицький.

² Класифікаційна скаля для обичаїв така: зразкові, похвальні, відповідні, менше відповідні й невідповідні.

Гімназійні свідоцтва Франка з обох півроків клас першої до сьомої та з першого півроку восьмої класи, як також свідоцтво іспиту зрілості, переховуються в архіві Франка в Бібліотеці Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові.

³ Скаля нот для пильности була така: витривала, вдовольняюча, вистарчаюча, нерівномірна, мала.

⁴ Такий шаблон мають свідоцтва щойно від третьої класи. Перед тим дописувано ще й українську мову.

⁵ Скаля поступу в науці була ось яка: знаменитий, відзначаючий, похвальний, задовольняючий, достаточний, недостаточний, цілком недостаточний.

похвальний (в 1 півр. I кл., в 2 півр. IV кл., в 1 півр. VIII кл.). Поступ у німецькій мові в чотирнадцятих свідоцтвах відзначаючий, а раз похвальний (в 1 півр. V кл.); в польській мові 13 разів відзначаючий, а двічі похвальний (в 1 й 2 півр. I кл.); з природничих наук 11 разів відзначаючий і 4 рази похвальний (в 1 півр. I кл., в 2 півр. III кл., в 2 півр. V кл., в 1 півр. VI кл.); в латинській мові 10 разів відзначаючий, а 5 разів похвальний (в 1 півр. II кл., в 2 півр. IV кл., в 1 й 2 півр. V кл., в 1 півр. VII кл.), з математики 10 разів відзначаючий, 4 рази похвальний (в 1 півр. I кл., в 1 півр. II кл., в 2 півр. V кл., в 1 півр. VI кл.) і раз задовольняючий (в 2 півр. VII кл.); з грецької мови (від III кл.) 6 разів відзначаючий (в 1 й 2 півр. III кл., в 1 й 2 півр. VI кл., в 2 півр. VII кл., в 1 півр. VIII кл.), 4 рази похвальний (в 1 й 2 півр. IV кл., в 2 півр. V кл., в 1 півр. VII кл.) і раз задовольняючий (в 1 півр. V кл.); з краєвої історії поступ відзначаючий (в 1 півр. VIII кл.). З рисунків у чотирьох нижчих гімназійних класах одержав Франко раз поступ відзначаючий (в 2 півр. IV кл.), два рази задовольняючий (в 1 й 2 півр. I кл.), а п'ять разів похвальний. На спів ходив у четвертій класі, досягаючи на обидва півроки похвальний поступ.

Зазначувалася на свідоцтвах також „зверхня форма письменних виробів“ або „лад і старанність коло письменних робіт“. У Франка приходять такі помітки: 5 разів чиста (в 1 й 2 півр. I кл., в 1 й 2 півр. II кл., в 1 півр. III кл.), 2 рази цілком відповідна (в 1 й 2 півр. VI кл.), 4 рази відповідна (в 2 півр. III кл., в 1 й 2 півр. V кл., в 1 півр. VIII кл.), 3 рази задовольняюча (в 2 півр. IV кл., в 1 й 2 півр. VII кл.) й раз достаточна (в 1 півр. IV кл.). В кожному свідоцтві зазначена скількість пропущених годин: в 1 півр. I кл.—1, в 2 півр. I кл.—28, в 1 півр. II кл.—32, в 2 півр. II кл.—36, в 1 півр. III кл.—91 (з цього неоправданих 6), в 2 півр. III кл.—50, в 1 півр. IV кл.—39 (з цього неоправданих 8), в 2 півр. IV кл.—73, в 1 півр. V кл.—21 (з цього неоправданих 9), в 2 півр. V кл.—47 (з цього неоправданих 2), в 1 півр. VI кл.—24 (з цього неоправданих 4), в 2 півр. VI кл.—34, в 1 півр. VII кл.—4, в 2 півр. VII кл.—43, в 1 півр. VIII кл.—62 (з цього 1 неоправдана). Від шкільної оплати звільнила шкільна рада Франка 9 травня 1868 р.¹ Письмом із Виділу краевого з 15 січня 1875 р. одержав Франко стипендію з фондації Самійла Гловінського в квоті 157 золотих і 50 центів австрійської валюти річно. В польському декреті, яким Виділ краєвий надавав Франкові стипендію, між иншим стояло: „Цю підмогу задержите аж до покінчення наук у публічних школах, які існують у краю, якщо без перерв даватимете докази доброго поведіння й таких самих поступів у науках“.

Свідоцтво іспиту зрілості має дату 26 липня 1875 р. Тут зазначено, що Іван Франко, вроджений дня 27 серпня 1856 у Нагуевичах у Галичині, скінчивши цілу гімназію в роках 1868–1875 у Дрогобичі, приступив до іспиту зрілості перед підписаною комісією. На цій підставі виписане далі свідоцтво з обичаями відповідними й таким поступом у поодиноких предметах іспиту: відзначаючий поступ досягнув Франко з релігії, з мови латинської, грецької, польської, української, німецької, з пропедевтики філософії. При природничих науках зроблено окрему помітку для науки природи з відзначаючим і для фізики з похвальним поступом. Похвальний поступ досягнув Франко також із історії й географії та математики. Після нот з поодиноких предметів стоїть таке: „Egzaminowany uczynił tedy zaszczytnie zadość wymaganiom prawnie przepisa-

¹ Це зазначено на Франковому проханні про звільнення, перехованому в його архіві.

nym, i otrzymuje w skutek tego chlubne świadectwo dojrzałości, upoważniające go do uczęszczania na uniwersytet". В іспитовій комісії було й двох Українців: Ксенофонт Климкович (очевидно для української мови) й Олексій Торонський (очевидно для релігії).

В-осени 1875 р. Франко записався на філософічний виділ львівського університету. На підставі свідоцтва зрілости увільнено його від оплати чесного, про що від професорського збору філософічного виділу повідомив його декан письмом із 23 жовтня 1875 р. Іматрикуляція відбулася 20 грудня 1875 р. Письмом із 14 січня 1876 р. Виділ краєвий повідомив Франка, що на місце наданої йому стипендії з фондації Самійла Гловінського в сумі 157 золотих 50 центів австрійської валюти Виділ краєвий признав йому більшу стипендію, в сумі 210 золотих австрійської валюти. З першої стипендії, як свідчить декрет, побрав Франко як учень VIII кл. дві рати по 78 золотих 75 центів (17 лютого й 27 липня 1875 р.), з другої три рази по 105 золотих, за обидва півроки шкільного року 1875/6 і за зимовий піврік 1876/7 р. Справа звільнення від оплати чесного в дальших півроках, як і побирання стипендійних рат, вимагала колоквиальних свідоцтв, себ-то свідоцтв приватних іспитів, на означену кількість годин. Серед паперів Франка збереглася низка таких свідоцтв від проф. Омеляна Огоновського: Дня 1 травня 1876 р. зложив Франко іспит „ізъ Несторовои лѣтописи“—„отлично“; того-ж самого дня відбув іспит „ізъ Литературы руской (XI—XII в.)“—„съ успѣхомъ знаменитымъ“; 13 жовтня 1876 р. зложив іспит „ізъ Истории литературы руской (XIII—XVI в.)“—„съ успѣхомъ знаменитымъ“; того-ж дня відбув іспит „ізъ памятника „Правда руская“—„съ успѣхомъ знаменитымъ“; найближчого дня, 14 жовтня 1876 р., піддався Франко іспитові „ізъ порбвнующей грамматики ст. слов. и рус. языка (Наука о падежахъ)“—„съ успѣхомъ знаменитымъ“; дня 22 квітня 1877 р. зложив іспит „ізъ памятника „Слово о полку Игоревѣ“—„съ успѣхомъ знаменитымъ“ і того самого дня відбув іспит „ізъ порбвн. грамматики яз. старослов. и русского (Наука о звукахъ)“—„задоволяющо“. Дня 12 червня 1877 р. арештовано Франка. Він просидів у слідчій тюрмі аж до процесу, що відбувся в днях 14—21 січня 1878 р., й засуджений на шість тижнів тюрми, вийшов на волю щойно 5 березня 1878 р. Наслідком засуду втратив Франко стипендію, нема й між паперами Франка якихось пізніших колоквиальних свідоцтв із часу його студій на львівському університеті.

Дня 7 листопада 1879 р. звільнено Франка з військової служби в 55 полку піхоти, а 16 листопада усунено його цілком із звязку з військом. У військовому документі говориться, що причиною цього усунення була нездатність Франка до військової служби. В дійсності соціалізм Франка налякав так військову владу, що вона позбулась його, хоча, як оповідає Карло Бандрівський, Франко почувався добре у війську, вже хоч-би тому, що мав там забезпечене життя. У військовому документі стоїть, що Франко вислужив вірно й чесно 2 роки 9 місяців і 10 днів як однорічник на кошт держави. Ті два роки 9 місяців і 10 днів треба брати як протяг часу, що минув від дня асентирування Франка по день 7 листопада 1879 р.

З другим арештуванням Франка в Коломийщині 1880 р. стоїть у звязку відставлення його „шупасом“ із Коломиї до місця уродження Нагуевич. Виписка¹ з „шупасового протоколу шупасової станції“ в Дрогобичі свідчить, що 6 червня 1880 р. староство в Коломії розпорядило відставити Франка „за шупасовою картою“. Таку карту видала коло-

¹ Таку виписку прислав до архіву Франка д-р Іван Кобилицький.

мийська громадська влада 11 червня, а 13 червня в полудне прибув Франко через Стрий до Дрогобича. Того самого дня, 13 червня о 4 годині пополудні, відставлено Франка до Нагуєвич. На харч Франкові видано 15 центів австрійської валюти.

Дня 19 листопада 1890 р. узяв Франко свідоцтво відходу з львівського університету. Тут зазначено, що Франко ходив на виклади згаданого університету від зимового півроку 1875/6 до літнього півроку 1876/7, а опісля від літнього півроку шкільного року 1877/8 до зимового півроку 1878/9 і в зимовому півроці шкільного року 1879/80, отже разом сім півроків. Тут також стояло ось що про поведення Франка: „Zachowanie się akademickie Imć. Pana Franko Jana spowodowało, że Senat akademicki orzeczeniem dyscyplinarnem z dnia 6. Listopada 1878 l. 539 odjął p. Franko stypendyum pobierane z fundacyi Głowińskiego, a to z powodu wyroku c. k. Sądu krajowego w sprawach z dnia 21. stycznia 1878 l. 14441, którym p. Franko uznano winnym występku z §§: 285 i 287 lit. c. tudzież z §§ 8. 285 i 287 lit. h. ustawy karnej jak niemniej wykroczenia z § 23 ustawy prawowej z dnia 17. grudnia 1862 r.“.

Дня 19 грудня 1890 р. Франко заіма трикулювавсь на філософічному виділі черновецького університету, а з зимового півроку шкільного року 1892/3 є в паперах Франка два колоквиальні свідоцтва з віденського університету: одно з 10 березня 1893 р. від приватного доцента д-ра Фр. Пастренка з тригодинного викладу про граматику церковнослов'янської мови з відзначаючим успіхом, а друге з 11 березня 1893 р. від звичайного професора д-ра В. Ягіча з чотиригодинного викладу зо вступу до студій над слов'янською філологією так само з відзначаючим успіхом.

До низки поданих, головню на оригінальних документах в архіві Франка опертих даних до життєпису Франка, додаю дві його автобіографії, обидві написані не його рукою: перша, переписана на аркушику листового паперу рукою дружини Франка Ольги, найшлася між паперами Омеляна Огоновського, що для нього й на його прохання була написана, в архіві Просвіти, друга, написана рукою сина під диктат батька, переховується в архіві Франка під № 444. Перша коротенька автобіографія Франка дещо старша від автобіографії, пересланої Михайлові Драгоманову й надрукованої в додатку до його переднього слова до збірки Франкових оповідань „В поті чола“, що вийшла у Львові 1890 р. Другу автобіографію в формі листу до редакції „Herders Konversations-Lexikon'u“, написану по-німецьки, подаю не тільки в оригінальному тексті, але й в українському перекладі. Друга автобіографія Франка походить на жаль із часу його слабости, з січня 1909 р. Редакція „Herders Konversations Lexikon'u“ звернула Франкові його автобіографію, дякуючи йому zarazом у письмі з 17 лютого 1910 р. за ласкавий труд і повідомляючи його, що її референт для слов'янських літератур використав матеріал, який ласкаво доставив редакції Франко. Друкуючи тексти обох автобіографій, зазначую першу, українську, як I, другу, німецьку, як II.

I.

Родив ся я 15 н. с.¹ серпня 1856 в Слободі, присілку с. Нагуєвич² дрогобицького повіту. Батько мій Яков був доволі заможний селянин і коваль. Мати походила з сусіднього села Ясениці Сільної, з роду дрібної шляхти Кульчицких. Маючи шість літ, пішов я до тривіальної школи в Ясениці Сільній. Початків читання вчив мене вуйко селянин Павло Куль-

¹ Переписано мильно; має бути: ст. ст. ² В рукоп. приходиться „е“ замість „є“.

чицькій. Пробувши два роки в Ясениці (до школи в Нагуєвичах¹ було з нашої Слободи дуже далеко ходити), я перейшов до василіянських шкіл нормальних („німецьких“) в Дрогобичі, і то від разу до другої класи. Через усі класи нормальні йшов я першим або другим преміантом. Та тількиж зараз в першій році мого побуту в Дрогобичі вмер мій батько (в ночі з великодної суботи на неділю 1854 р.). Мати моя вийшла замуж за Гриня Гаврилака, котрий став міні другим батьком.

Гімназію кінчив я також в Дрогобичі. Ту особливо вплинув на мене проф. Іван Верхратский, заохочуючи до читання книжок руських і до наук природничих. Від него (в другій класі гімн. і далі) я перший раз дістав Русалку Днїстровую, львівське видане¹ Шевченка і т. і. Опісля від П. Сельского, що ходив кількома роками висше мене, дістав я перші рочники „Правди“, котрі зробили на мене велике вражінє¹. В пятій класі почав я читати Шекспіра, Шіллера і Гете; велике вражінє¹ зробив на мене також Гомер, для котрого я переборов своє¹, недостаточне знанє грецких початків, яке виніс з ширшої гімназії, і котрого кілька книг переклав на нашу мову для вправи. В семій і осьмій класі я переклав так само „Антігону“ і „Електру“ Софокля.

Скінчивши гімназію в 1875 році, я перейїхав до Львова на університет і записався на факультет філософічний, а іменно на філологію класичну і язык руський. При кінці другого року університетського, в червні 1877 року мене постигло велике лихо: мене арештовано на підставі підозріння о таємне товариство, продержано в слідстві звиш 7 місяців і засуджено на шестинедільний арешт. Се однак не перешкодило мені опісля скінчити університет, особливо лекції д-ра Охоровича з психології і антропології і історії філософії живо мене заняли. Слухав я також через оден курс лекцій проф. Білінського з економії суспільної.

В р. 1880 поїхав я в гостину до д. Кирила Геника в Коломийський повіт, але там мене опять арештовано на підставі підозріння о агітацію нелегально. По трех місяцях однакож слідство не виказало за мною ніякої провини, але старостою коломийське веліло відставити мене примусово на місце уродження і заборонило являти ся коли небудь в повіті коломийськїм. З невеличкими перервами пробув я на селі до початку 1883 року. По смерті В. Барвінського працював я якийсь час в „Дѣлѣ“. В тім часі запросив мене д. В. Федорович до Вікна і поручив міні написати біографію его батька Івана Федоровича. Праця та займає мене від кількох літ і дала міні можність псзнакомитися докладно з історією Галичини особливо в 30-их і 40-их роках. В 1883 і 1884 р. працював я при „Зорі“, котру редагував 1886. В 1887 вступив я до редакції „Kurjera Lwowskiego“.

Писательство моє почалося дуже вчасно. Ще в третій нормальній класі (т. є. в р. 1865) зачав я списувати казки, котрі дуже гарно вміли розказувати деякі мої шкільні товариші. Будучи в третій і четвертій класі гімназіальній зачав я списувати пісні народні. По кількох літах у мене їх зібралося звиш 800. В тімже часі, а особливо в висшій гімназії, я напсував багато паперу, пишучи драми, поезії, перекладаючи всяку всячину (письмо святе, Гомера, Софокла, Нібелюнгів, Рукопись Короледворську і т. и.). Перші мої вірші друковалися в „Друзь“ 1884² року. В р. 1885² і 1886² надрукував я в тій часописі першу свою більшу повість „Петрії і Добушуки“, писану під живими впливами не стілько традицій народних, скілько Е. А. Гофмана і Е. Сю. В р. 1876 видав я осібною книжечкою

¹ В рукоп. приходиться „е“ замість „є“.

² Всі ті дати мидьно переписані; має бути: 1874, 1875, 1876.

збірник своїх віршів „Баляды и рассказы“. В тім же році під впливом белетристики великоруської, особливо Льва Толстого і Тургенєва, а також Ем. Золя, зачав я писати ряд дрібних ескізів і новель („галицьких образків“), в котрих задумав, не в'яжучи ся з гори ніяким планом, змалювати жите галицького народа у всіх его верствах і проявах, в міру того як досвід життя¹ введе мене в стичність з ріжними тіпами і моментами того життя. Так повстало ще в 1876 році пять образків, з котрих тільки два (Лесишина челядь і Два приятелі) надруковані були в Днієстрянцѣ. В тімже дусі розпочав я 1877 р. ряд очерків під загальним заголовком „Борислав“; з них три надруковані були в „Друзѣ“ 1877, четвертий „Воа Constrictor“, розпочатий в тім самім році, скінчений був 1878 і надрукований в „Громадськім Друзі“, „Дзвоні“ й „Молоті“, що видавав ся², разом з М. Павликом. Дальші образки з життя як простого народу так і інтелігенції руської друковалися в „Громадськім Друзі“ (Патріотичні пориви), в польськім журналі Tydzień 1878 („Ruteńcy“, три образки), в Дрібній Бібліотеці („На дні“, „Свѣт“ („Добрий заробок“), Календарѣ „Просвѣти“ (Історія моєї січкарні, Ліси і пасовиска, Сам собі винен), Правді 1879 (Оловець), „Дѣлѣ“ (Грицева шкільна наука, Цигане, Пирого з черниціями), Славянськім альманаху (Микитичів дуб), Зорѣ, Prawdzie, Kraju, Kurjer[ze] Lwowskim, Ruchu, Przeglądzie Społecznym, Ватрѣ, Kurjer[z]e Warszawskim і в Руско-Українській бібліотеці Олесницького. Крім того написав я для Свѣта роман „Борислав сьмієся, на конкурс „Зорѣ 1882 історичну повість „Захар Беркут“, на конкурс „Kurjera Warszawskiego“ роман Лелюм і Полелюм, в р. 1886 надруковану досі комедію „Рябина“, в р. 1885 поему „Святий Валентій“, а в 1887 поему „Панські жарти“, що ввійшла в склад виданого в тімже році збірничка поезій „З вершин і низин“.

З перекладів назву Гейне „Німеччина“, зачата ще 1876, докінчена 1882; „Фавст“ Гете, розпочатий ще 1875, докінчений і виданий 1882, „Розбитий збанок“ Кляйста (для театру Грин. і Бібєр.), Натан мудрий Лессінга (в рукописі), деякі пєси з Віктора Гюго, Гете, Гайне, Ленау, Шеллі, „Каїн“ Байрона, „Княгиня Трубецка“ Некрасова, „Мертві душі“ Гоголя, деякі пєси Щєдрина, Помяловського, Золя, Брет-Гарта, Марка Твєйна і др.

З наукових річей згадаю „Мисли о еволюції в історії людскости“ друковані в „Свѣті“, розпочаті тамже. „Причинки до оціненія творів Т. Шевченка“, статтю „Жіноча неволя в піснях народних“ друковану в „Зорѣ“ і ряд рецензій і статей публіцистичних в „Правдѣ“, „Дѣлѣ“, „Зорѣ“, а також ряд кореспонденцій про руські справи в „Prawdzie“, „Kraju“ і кілька статей в „Głosie“.

II.

Hochverehrter Herr!

Verzeihen Sie, dass ich auf das werthe Schreiben der Redaktion Ihres „Konversations-Lexikons“ vom 5. November vorigen Jahres erst jetzt antworte. Im November und December war ich vom Lemberg abwesend, und erst heute am 15. Jänner fiel mir Ihr Schreiben zufällig in die Hand. Ich hoffe jedoch, meine Antwort wird nicht zu spät kommen, und bitte zugleich im Voraus meinen Dank anzunehmen für die gütige Absicht, meinen Namen und nähere Details über mein Leben und Wirken in Ihrem Ergänzungsbande zu publizieren.

¹ В рукоп. „жида“.

² Мально переписано; має бути: я.

Statt schablonenhafter Antworten auf Ihren Fragebogen schicke ich Ihnen hier eine kurze Skizze über mein Leben und Wirken.

Ich heisse Ivan Franko, bin ein Ruthene (Ukrainer), Bauernsohn, in Nahujewyči, Galzien, Bezirk Drohobycz, im Jahre 1856, August, geboren. Mein Vater war neben seinem Bauernstande auch ein Schmied und hess mit dem Vornamen Jakob. Nach zweijähriger Dorfschule im benachbarten Dorfe Jasenycia Solna absolvierte ich in drei Jahren die vierklassige Normalschule im Basilianerkloster in Drohobycz, und daselbst auch das Realgymnasium, wo ich im Jahre 1875 das Maturitätszeugnis mit vorzüglichen Noten aus allen Gegenständen erhielt. Meine Universitätsstudien in Lemberg (klassische Philologie und ruthenische Sprache und Literatur) wurden im Juli 1877 durch eine Verhaftung unterbrochen, welche eine, fast achtmonatliche Untersuchungshaft, einen politischen Prozess wegen sozialistischer Ideen und eine sechswöchentliche Gefängnisstrafe nach sich zog. Dieser Prozess hatte keine juridischen Nachwirkungen, und ich konnte hernach die Universität weiter frequentieren. Da ich aber auf einen amtlichen Dienst im Voraus resignierte, so hörte ich an der Universität ausser ruthenischen Vorlesungen auch freie Kurse der Psychologie, Paläontologie und Nationalökonomie. Früh auf eigenen Broterwerb angewiesen, genoss[s] ich im letzten Jahrgange des Gymnasiums und in drei ersten Semestern der Universität ein kleines Stipendium aus den Landesfonds, welches mir aber für den vierten nur um eine Woche unvollendeten Semester, trotzdem er von der Universitätsbehörde als gültig bezeugt wurde, vom Landesausschuss[s] wegen des Prozesses nicht ausgezahlt (wurde). Im Jahre 1878—79 gab ich zusammen mit M. Pawlyk eine im sozialistischen Geist redigirte Monats[s]chrift „Hromadskyj Druh“ (Gemeindefreund) heraus, welche aber schon nach dem zweiten Hefte wegen der regelmäss[s]igen polizeilichen Konfiskationen aus einem Periodikum in eine Reihe von Sammelchriften unter verschiedenen Titeln, aber mit fortlaufender Paginirung verwandelt wurde. Solcher Sammelchriften erschienen zwei unter den Titeln „Dzwyn“ (Glocke) und „Mołot“ (Hammer), welche beide aber ebenfalls von der Polizei konfiszirt wurden, so dass die ganze Publikation, welche schliesslich unter dem Gesammttitel „Mołot“ von mir mit einer Inhaltsangabe versehen wurde, gegenwärtig eine grosse bibliographische Seltenheit ist. In dieser Zeitschrift erschien meine erste grössere Erzählung „Boa Constrictor“, welche seitdem in einer Buchausgabe herausgegeben und in die deutsche Sprache übersetzt worden ist (gedruckt in der Wiener „Zeit“), von mir aber nach dreissig Jahren in einer totalen Umarbeitung herausgegeben wurde. Da meine Lage im Wintersemester 1879 unhaltbar wurde, fuhr ich auf eine Privatlektion nach Berezw im Bezirk Kołomyja, wurde aber unterwegs von Gendarmen verhaftet und wegen eines ganz haltlosen Verdachts drei Monate in Gefängnis gehalten, worauf ich als schuldlos aus dem Gerichtsgefängnis zwar freigelassen, von einem Bezirksrichter aber per Schub nach Drohobyč und von da in mein Geburtsdorf geschickt wurde. Nach einigen Wochen kehrte ich aber nach Bereziw zurück, verlebte aber vor der Ankunft eine schwere Woche in Kołomyja, wo ich meine Erzählung „Na dni“ schrieb, welche bald darauf von meinen Freunden in Lemberg herausgegeben wurde und später auch ins Deutsche unter dem Titel „Der Bodensatz“ übersetzt worden ist (gedruckt in der Wiener „Arbeiterzeitung“). Nach Bereziw kam ich fieberkrank, erhielt dort aber meine Gesundheit zurück, verlebte dort zwei Monate und kehrte dann wieder nach Nahujewyči zurück. Im Herbst des Jahres 1880 war ich wieder in Lemberg und besuchte die Universität im Wintersemester. Mit Anfang des Jahres 1881 begann ich mit meinem Freunde Iwan Belej eine Monatsschrift „Świt“ (Die Welt) herauszugeben. Dort erschien unter anderen meinen Arbeiten die Erzählung „Borysław śmije sia“ (Borysław lacht), ein Gled in der zwangslosen Reihe meiner Erzählungen über die Verhältnisse der ostgalizischen Naftagruben, zu welcher auch „Boa Constrictor“ und der später geschriebene „Millionär“ gehören. Da die Zeitschrift

bis Ende des Jahres 1881 nicht erlebte, blieb auch diese meine Erzählung unvollendet. In dieser Zeitschrift druckte ich auch einen längeren Artikel „Gedanken über die Evolution in der Geschichte der Menschheit“, wo ich mich bemühte auf Grund der modernen Evolutionstheorie eine einheitliche Weltanschauung und auch Geschichtsbetrachtung zu konstruieren.

Noch im März 1881 verließ ich Lemberg wieder, kehrte in mein Heimatdorf zurück, wo ich mit Frühling desselben Jahres eine schwere Tifuskrankheit überstand und dann die Übersetzung der ersten Teils von Göthes „Faust“ vollendete, welche noch in demselben Jahre in Lemberg gedruckt wurde. Das ganze übrige Jahr 1881 bis zum Herbst des Jahres 1882 brachte ich im Dorfe zu, meistens mit der gewöhnlichen Bauernarbeit beschäftigt. Im Herbst 1882 schrieb ich infolge eines Konkurses eine historische Erzählung „Zachar Ferkut“; diese Erzählung brachte mir nicht nur die aufgesetzte Prämie von 100 Gulden, sondern auch die Einladung des Prämiausschreibers Emil Partyckyj, i[h]m bei der Redaktion der „Zorja“ zu helfen und sogar an seinem bescheidenen Mittagstisch eines alten Hagestolzen teilzunehmen. Dies gab mir die Möglichkeit Nahujewyč zu verlassen und mich in Lemberg anzusiedeln. Da die Arbeit bei der „Zorja“ nicht viel Zeit brauchte, so nahm ich die im Winter 1883 erfolgte Einladung des reichen Gutsbesitzers Ladislav Fedorowicz gerne an, auf sein Gut Okno im Skalatzer Bezirke zu kommen, um dort auf Grund eines reichen Familienarchivs eine ausführliche Biographie des Jan Fedorowicz, Vaters des gegenwärtigen Eigentümers, zu verfassen. Ich ging rasch an die Arbeit und machte während meines dreimaligen Aufenthaltes in Okno in den Jahren 1883—1885 eine Menge interessanter Auszüge aus Briefen und Tagebüchern des Fedorowicz, brachte auch einen Band Kopien von verschiedenartigen Dokumenten heim, welche ein im Gutshause weilendes Fräulein Marie Karnecka für mich eingehändig verfertigte. In dieser Zeit, während welcher ich vom Herrn Fedorowicz eine bescheidene Unterstützung von 25 Gulden monatlich bezog, machte ich in Lemberg eingehende Studien über die Zeiten vor dem Jahre 1848 in Österreich, und speziell in Galizien, und schrieb den ersten Teil der Biographie des Jan Fedorowicz, welcher einen, nicht ganz kleinen Band füllen würde (im Ganzen 12 umfangreiche Kapitel) in ruthenischer Sprache, welche bisher aber als Privateigentum des Herrn L. Fedorowicz Manuskript geblieben sind.

In den Jahren 1883—6 nahm ich einen ziemlich regen Anteil an der sozialistischen Propaganda und Arbeiteragitation in Lemberg und lebte von Kor(r)espondenzen, die ich an die Warschauer polnische Wochenschrift „Prawda“ und an die Petersburger polnische Wochenschrift „Kraj“ schrieb. Im Jahre 1884 wurde ich auch Mitarbeiter der ruthenischen Zeitschrift „Diło“ (Das Werk), wo ich eine Menge Artikel, besonders ökonomischen und sozialpolitischen Inhalts schrieb. Für die von der Redaktion des „Diło“ herausgegebene „Bibliothek der besten Romane“ übersetzte ich Gogols „Tote Seelen“. In der literarischen Zeitschrift „Zorja“ veröffentlichte ich im Jahre 1883 ein religionswissenschaftliches Studium über die Sintflut auf Grund der damals erschienenen gleichnamigen Studie des Prof. Eduard Suess, befasste mich aber eingehender mit dem biblischen Sintflutbericht, in welchem ich zwei verschiedene Redaktionen Wers nach Wers unterschied, was bei Prof. Suess nicht getan war. Anfangs Mai 1886 heiratete ich in Kiev und lebe seither mit meiner Frau und den vier Kindern in Lemberg. Im Jahre 1887 war ich sechs Wochen lang Correspondent der vom Herrn L. Fedorowicz in Tarnopol veranstalteten ethnographischen Ausstellung, welche zu Ehren der Reise des Kronprinzen Rudolf durch Galizien veranstaltet wurde. Seit Juli 1887 wurde ich Mitarbeiter der polnischen Zeitschrift „Kuryer Lwowski“ und blieb an dieser Stelle volle zehn Jahre. Hier publizierte ich ausser einer Menge politischer und ökonomischer Artikel auch eine Reihe Erzählungen und literarischer Studien und erübrigte noch die Mittel meine Universitäts-

studien zu vollenden, zu welchem Zweck ich den Sommersemester 1891 in Czernowitz absolvieren musste. Im J. 1894 nahm ich Urlaub von der Redaktion des „Kuryer Lwowski“ und verbrachte zwei Semester in Wien, wo ich unter Prof. Jagić meine slavistischen Studien vervollständigte und im Juli 1894 den Doktordiplom erhielt.

Seit 1889 neigte ich mehr zur wissenschaftlichen Arbeit und verfasste damals meine erste grössere Arbeit über Iwan Vyšeňskij, einen Athosmönch und ruthenischen Schriftsteller aus dem XVI Jahrh., welche ich erst im Jahre 1894 zum Druck brachte. Als Dissertation zum Doktorat in Wien legte ich eine ausführliche Studie über den altchristlichen Roman „Barlaam und Josaphat“ mit einer speziellen Untersuchung der Parabel von Einhorn und ihrer, wie es mir damals schien, altbulgarischen Überarbeitung. Die Abhandlung über den Roman selbst habe ich später gründlich umgearbeitet und um eine ausführliche Analyse des Inhalts erweitert; sie ist in den J. 1896—97 in den ruthenisch herausgegebenen „Mitteilungen der Sevčenko Gesellschaft in Lemberg“ und auch als Separatabdruck erschienen. Die Abhandlung über die Parabel vom Einhorn wurde auch überarbeitet und durch neuere Literatur vervollständigt und erschien in bulgarischer Übersetzung im „Sbornik“ des bulgarischen Ministeriums der Aufklärung Bd. XIII.

Unterdessen brachten es die politischen Umstände dazu, dass sich eine Anzahl junger intelligenter und unabhängiger Ruthenen in Lemberg zusammenfanden und beschlossen, eine radikale Bauernpartei im Lande zu gründen, welche dem bisherigen ruthenischen Parteigewirr und Program[m]losigkeit der Intelligenz ein Ende machen sollte. Es wurde eine Zeitschrift „Narod“ (Das Volk) gegründet, deren erster Jahrgang 1890 die beste und tüchtigste publizistische Leistung ist, welche die ruthenische Literatur überhaupt aufzuweisen hat. Gleichzeitig begann im Lande, besonders in einigen mehr aufgeklärten Bezirken, wie Kołomyja, Tarnopol, Stanisławów, eine lebhafte Agitation. Es wurden Versammlungen zusammengerufen, an denen Tausende von Bauern teilnahmen, und auf welchen, neben den intelligenten Rednern, sich auch zahlreiche talentirte und ausgezeichnete Bauerredner hervortaten. So entstand die denkwürdige radikale Agitation in Galizien, welche für das ganze ruthenische Volk, für die Bauern so gut, wie für die Intelligenz, eine wahre Schule der politischen Rechte und des Konstitutionalismus wurde, und dabei auch die kräftigsten Antriebe zur ökonomischen Organisation und Selbsthilfe gab. Trotz meiner Mitarbeiterschaft in „Kuryer Lwowski“ stand ich bis zum Jahre 1897, so zu sagen, in der Mitte dieser Bewegung, und zog mich erst 1898 von derselben zurück, um mich der literarischen und wissenschaftlichen Arbeit ganz hinzugeben.

Bald nach meiner Verheiratung 1886 erschien das erste Bändchen meiner Gedichte „Aus Höhen und Tiefen“, wo das grössere epische Gedicht „Pański żarty“ (Scherze eines Gutsherrn) das Wichtigste war und wo das Leben des ruthenischen Volkes in der Hörigkeit, so wie das Moment der Befreiung am 3 Mai 1848 dargestellt wurde. Zwei Jahre später erschien die erste Sammlung meiner Novellen (20 Nummern) unter dem Titel „W poti czoła“ (Im Schweisse des Angesichts), wo allerlei Szenen aus dem Leben der Kinder, Schuljugend, Bauern, Zigeuner, Juden und intelligenter Städter, arbeitenden Volkes dargestellt waren. Die Sammlung erhielt von der russischen Zensur Einlass nach Russland, wurde später ganz ins Russische übersetzt und in der ruthenischen Sprache in Kiev in zwei Bänden unter demselben Titel wieder gedruckt. Im Jahre 1894 erschien die zweite sehr vermehrte Ausgabe meiner Gedichte unter demselben Titel „Aus Höhen und Tiefen“, wo unter Anderem auch meine Erlebnisse im Gefängnis[s] (Gefängnissonette, Jüdische Melodien) verwertet wurden. In den Jahren 1893—4 gab ich unter der Firma meiner Frau eine literarisch-wissenschaftliche Monats[s]chrift „Żytje i Słowo“ (Leben und Wort) heraus, welche sowohl in literarischer

als auch in wissenschaftlicher Hinsicht als erste europäische Revue betrachtet werden kann. Sie erschien zweimonatlich und hielt sich pünktlich zwei Jahre. In diesen zwei Jahrgängen, welche zusammen 4 Bände bilden, erschien mein Roman „Osnowy suspilnosti“ (Stützen der Gesellschaft), welcher aber unvollendet blieb. Da ich nicht im Stande war, die Revue in dieser Form weiter zu führen, weil die Zahl der Abonnenten den Kosten zu wenig entsprach, gab ich mit Hilfe der russischen Ukrainer in den Jahren 1895—6 zwei halbe Jahrgänge (zu sechs Heften) einer politisch-literarischen Monats[s]chrift unter demselben Titel heraus. Im J. 1893 schrieb ich in Wien im letzten Herbstmonat eine grössere Novelle (über zehn Druckbogen) unter dem Titel „Für den häuslichen Herd“. Diese Erzählung, ursprünglich in polnischer Sprache geschrieben, wurde aus dem polnischen Manuskript ins Deutsche übersetzt, und erschien in der Sonntagsbeilage des Berliner „Vorwärts“ im J. 1894. Der ruthenische Text erschien erst 1896 als Beilage zu der Monats[s]chrift „Żytje i Slovo“. Mein[e] Wiener Aufenthalt hat mir die persönliche Bekanntschaft verschiedener Männer verschafft, deren Freundschaft mir zu Ehre gereicht. Ich nenne unter ihnen prof. Jagiś. Dr. Adler, der Herausgeber der „Arbeiter-Zeitung“, Prof. Singer und Dr. Kanner, Herausgeber der „Zeit“, Abg. Pernerstorfer, u. A. Seit dem J. 1894 wurde ich langjähriger Mitarbeiter der „Zeit“, solange sie als Wochenschrift erschien, und habe darin eine lange Reihe ausführlicher über verschiedenartige galizischen Zustände, sowie eine Reihe politischer Märchen ebenfalls über galizische Zustände publiziert. Mein Artikel über „Adam Mickiewicz als Dichter des Verrates“ hat mir eine beispiellose Hetze seitens der Lemberger polnischen Presse und mein Ausscheiden aus dem „Kuryer Lwowski“ zugezogen.

Da eines meiner ersten gedruckten Gedichte im J. 1874 in der Lemberger Studentenzeitschrift „Druh“ (der Freund) erschienen war, so beliebte es meinen Lemberger Freunden im J. 1899 das 25. Jubiläum meiner schriftstellerischen Tätigkeit zu feiern. Ich wehrte mich dagegen, musste es aber doch ertragen, zumal da mein Jubiläum mit der Feier des 100-sten Jubeljahres der Wiedergeburt der ukrainischen Literatur zusammenfiel. Als ein kleines Nationalgeschenk bei dieser Feier erhielt ich 1000 Gulden, welche zusammen mit der Mitgift meiner Frau, die nach Realisierung der russischen Papiere 6000 Gulden ausmachte, mir ermöglichte an Gründung eines eigenen Heims zu denken. Meine Verdienstverhältnisse nach der Ausscheidung von der polnischen Presse gestalteten sich etwas besser, da ich als Mitredakteur und später als einziger Redakteur der Monats[s]chrift „Literaturnaukowyj Wistnyk“ (Literar-wissenschaftlicher Bote), welche im J. 1899 von der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg gegründet wurde, einen festen Gehalt von 100 Gulden monatlich zugesichert bekam. Die Arbeit am „Boten“, welche ich volle acht Jahre gewissenhaft führte, liess mir Zeit und Musse übrig, eine lange Reihe origineller wissenschaftlicher Arbeiten, so wie einige sehr wichtige wissenschaftliche Publikationen zu produzieren. Unter den originellen Arbeiten nenne ich zuerst „Der heilige Clemens Romanus, Geschichte einer Legende“, in welcher ich nach eingehendem Studium die Entstehung, den historischen Wert, verschiedene Bearbeitungen und Abzweigungen der Legende durch viele Jahrhunderte verfolgte, und bei dieser Gelegenheit solche Themen, wie die Pseudo-Klementinen und der ältere griechische Anagnorismenroman, mit dem sie genetisch¹ zusammenhängen, weiter der Zyklus der chersonesischen Legenden und die mit ihnen ziemlich lose zusammenhängenden Legenden von den Slavenapostel[n] Konstantin und Methodius, so wie schliesslich den Klemenskult in Altrussland und in Italien und schliesslich versprengte Abzweigungen der Klemenslegende bei verschiedenen westeuropäischen Völkern mehr oder weniger ausführlich bearbeitet wurden. Der Ertrag meines Studiums der Legenden über die Slavenapostel im Zusammenhang mit den chersonesischen Klemenslegenden

¹ У руск. генотич.

wurde von mir deutsch in „Archiv für slavische Philologie“ Bd... dargelegt, und von russischen Gelehrten Lavrov im russischen Jurnal des Ministeriums der Aufklärung in einer gewissenhaften Analyse auch dem russischen gelehrten Publikum vermittelt. Von meinen weitem Studien, welche vorwiegend in den „Mitteilungen der Sevčenko-Gesellschaft in Lemberg“, teilweise auch in der „Kievskaja Starina“ erschienen sind, nenne ich hier nur: „Chmelnyckyj's Zeit 1648—9 in zeitgenössischen polnischen Gedichten“, wo auf Grund der polnischen zeitgenössischen Dichtungen gezeigt wurde, dass die damaligen Polen, und so gar die Italiener im Chmelnyckyj nicht einen Räuberhauptmann, sondern einen Volksführer sahen, welcher sich des Zieles bewusst war, ein besonderes Reich zu gründen. Die meisten meiner wissenschaftlicher Arbeiten gründen sich auf die von mir entdeckten oder kritisch hergestellten Texte älterer Denkmäler des südrussischen Schrifttums. Eine Reihe der diesbezüglichen Handschriften des XVI—XVIII Jhdts [s] (zwanzig an der Zahl), sämtlich diesseits und jenseits der Karpathen entstanden und sämtlich nichtkirchlichen Inhalts habe ich eingehend beschrieben und mit einer Einleitung unter dem Titel „Karpato-ruthenisches Schrifttum“ herausgegeben. Der von mir entdeckte Text eines polnisch-ruthenischen Krippenspiels gab mir Anlass zu einem erschöpfenden Studium dieser Abart des mittelalterlichen Theaters und führte mich zu der Folgerung, dass wir in diesem polnisch-ruthenischen Krippenspiel keineswegs eine Reihe vom deutschen oder lateinischen Weihnachtspiel, sondern eher ein literarisches Überrest der alten Skomorochenspiele zu erblicken haben, welche direkt an das türkische Karagözspiel anschliesst, wie dieses seinerseits seinen Ursprung vom griechischen Mimos nicht verläugnen kann.

Drei Arbeiten habe ich den ukrainischen Volksliedern gewidmet. Die eine „Kozak Plachta“ versucht auf Grund eines im J. 1625 in Krakau mit gottischen Lettern publizierten ruthenischen Volksliedes die späteren Umwandlungen und Abzweigungen dieses Liedes im Munde des ruthenischen, so wie des polnischen Volkes vergleichend zu studieren. Die andere „Das Lied vom Recht und Unrecht“ (Pisnia pro prawdu i neprawdu) gibt aus der Zusammenstellung der Volks- und Literaturerzeugnissen anderer Völker zu diesem Thema ein interessantes Bild dessen, wie der Kontrast zwischen Recht und Unrecht bei verschiedenen Völkern begriffen und dargestellt wird. Der Weg der Forschung führt hinaus bis zu dem verlorenen Gedichte des Aristoteles „Herkules auf dem Scheidewege“ und zu einem grossartigen poetischen Erguss über den Kampf des Rechtes mit dem Unrecht in der Zend-Avesta. Die dritte Arbeit, die ich im J. 1907 unternommen habe, und von welcher bereits ein Band erschienen ist, bezweckt eine mehr wenig[er] systematische Zusammenstellung der wichtigsten historischen Volkslieder des ukrainischen Volkes mit möglichster kritischer Herstellung ihrer Texte auf Grund aller früherer Ausgaben, und wo möglich, neuer oder alter Handschriften. Im ersten Bande wurde auf solche Weise 25 Lieder textlich hergestellt und wissenschaftlich studiert, also auch mir Parallelen bei anderen Völkern verglichen. Die Lieder gehören sämtlich dem XVI und der ersten Hälfte des XVII Jahrhunderts und die bemerkenswertheste Gruppe unter ihnen erzählt herzergreifende Vorfälle aus der Zeit der Türken- und Tatareneinfälle.

Der populäre Zug der 90-er Jahre brachte es mit sich, dass ich populär gehaltene dichterische Umarbeitungen von abendländischen und orientalen Dichtungen ausführte, nämlich „Lys Mykyta“ (Reineke Fuchs) auf Grund der altfranzösischen Renard-Dichtung, „Abu-Kassims Papuschen“, in welchem ich das kurze arabische Märchen in ein ausführliches Poem umarbeitete, „Don Quixote“ von Cervantes, wo ich eine Anzahl Abenteuer des ersten Teiles und den Schluss des zweiten Bandes in Wersen bearbeitete, und schliesslich das zweite orientale Märchen aus dem „Tausend und ein Tag“, nämlich „Bassim der Schmied“ auch zu einem umfangreichen, humoristischen Gedicht umarbei-

tete. Diese Umarbeitungen haben grossen Beifall gefunden und die erste von ihnen ist im vorigen Jahre in der vierten Ausgabe erschienen. Für die Gesellschaft „Proświta“ (Aufklärung) habe ich im Jahre 1898 als dem fünfzigsten Jubiläum der Aufhebung der Frohnarbeit in Galizien eine populär gehaltene, aber durchaus wissenschaftliche „Geschichte der Frohnarbeit und ihrer Aufhebung in Galizien im J. 1848“ geschrieben, deren erste Auflage von 5000 Exemplaren bereits erschöpft ist. Als Ergänzung zu dieser Arbeit gab ich im J. 1907 in einem speziellen Band des von der Šewčenko-Gesellschaft herausgegebenen Archivs eine „Geschichte der Gründung und Aufhebung der Gemeindespeicher in Galizien“ sam[m]t den Dokumenten, wodurch ich eine durch die galizisch-polnische Forschung mehr als ein halbes Jahrhundert verheimlichte Sache gründlich aufklärte. In demselben Jahre habe ich auch durch die Publikation eines polnischen zeitgenössischen Gedichtes die bisher ziemlich mysteriöse und durch polnische Memoiristen zu einer grossen Katastrophe aufgeblähte Geschichte der sog. Polenmassacre in Humań 1768 durch die genaue Darstellung eines Augenzeugen auf das richtige, sehr bescheidene historische Maas zurückgeführt. Im „Literarisch-Wissenschaftlichen Boten“ publizierte ich im letzten Decennium eine lange Reihe literarischer Kritiken und Studien, einen grossen Roman „Die Kreuzwege“, und den zweiten „Das grosse Rauschen“, sowie eine Anzahl kleinerer Erzählungen. Ausserdem gab ich unter dem Titel „Geheimnisse des poetischen Schaffens“ Proben einer psychologischen Analyse des poetischen Schaffens des ukrainischen Dichters Šewčenko nach der von Du Prel (Psychologie der Lyrik) eingeschlagenen Methode. Unter dem Titel „Aus zwei letzten Dezennien“ gab ich in derselben Revue eine Schilderung der Entwicklung des Ideenganges der galizisch-ruthenischen gesellschaft auf Grund meiner eigenen Erfahrungen. In derselben Zeit erschienen von mir fünf kleinere Gedichtsammlungen: „Welke Blätter“, „Mein Ismaragd“, „Aus den Tagen der Sorge“, „Sagen und Gedichte“ und „Semper tiro“ und ausserdem als besonderer Band das grosse Gedicht „Moses“. Zu verschiedenen Zeiten gab ich auch einen Band Übersetzungen von Heines Gedichten (Deutschland, mehrere Fabeln, politische Gedichte und Disputation), einen Band Übersetzungen des böhmischen Satirikers Karl Havlíček (darunter die Tiroler Elegien, König Laurin und die Taufe des heiligen Vladimir); Goethes „Helena und Faust“ (der dritte Akt des zweiten Teils); Sophokles Oedip der König. In derselben Revue gab ich auch Übersetzungen¹ von einer Anzahl der Gedichte von K. F. Mayer, Victor Hugo (darunter der erste Monolog und der dritte Akt des „Torquemada“) und schliesslich eine reichhaltige Auswahl der lesenswerthesten Stellen der „Divina-Comœdia“ von Dante mit fortlaufender Inhaltsanalyse und einer ausführlichen Einleitung über das Mittelalter und seine Weltanschauung mit Bezug auf Dantes Dichtung; diese letztere Arbeit wurde auf Grundlage der vortrefflichen Monographie meines Freundes Karl Federn, aber doch an vielen Stellen von mir selbständig ausgearbeitet.

Gleichzeitig mit diesen Arbeiten leitete oder eigentlich besorgte ich einige mehr oder weniger umfangreiche Publikationen, so z. B. den fünften Band der „Ethnographischen Sammlung“ der Šewčenko-Gesellschaft, welcher eine Menge ethnographischen Materials von den gewöhnlich am wenigsten berücksichtigten Zweigen der Volkstradition enthält (Volksglauben, Huzulische Beschwörungen, Volkstraditionen über die Hörigkeit, Bettlergebete und ähnliches). In derselben „Ethnographischen Sammlung“ sind auch bis her fünf Bände meiner Sammlung der „Sprichwörter des galizisch-ruthenischen Volkes“ erschienen. Je zwei Bände der „Ethnographischen Sammlung“ bilden zusammen einen Band der Sprichwörterammlung von wenigstens 600 Seiten Text. Jedes Sprichwort mit eventuellen Varianten wird besonders erklärt und, wo es möglich ist, anderssprachige Pa-

¹ У рукоп. Übersetzungen.

ralellen nachgewiesen. Die Sammlung, welche drei solche Bände oder sechs Halbbände füllen soll, ist nun ihrer Vollendung nahe.

Eine zweite ähnliche Arbeit habe ich unter dem Titel „Denkmäler der ukrainischen Sprache und Literatur“ unternommen, wo die ersten vier Bände einen nach Möglichkeit vollständigen Zyklus der apokryphen Literatur, welche in verschiedenartigsten südrussischen Handschriften seit dem 10-ten Jahrhundert aufgespeichert worden ist, in folgenden vier Gruppen systematisch geordnet und wissenschaftlich bearbeitet bringen: 1. Alttestamentliche Apokryphen, 2. Apokryphe Evangelien, 3. Apokryphe Apostelgeschichten, 4. Eschatologische Apokryphen. Diese vier Bände sind im Laufe der letzten zehn Jahre erschienen, jeder nachfolgende reicher an Material und interessanter als sein Vorgänger. Der fünfte, gegenwärtig in Druck sich befindende Band soll eine Reihe interessantester und ältester, apokrypher und authentischer Heiligenleben und Legenden bringen. In Aussicht genommen ist noch ein sechster Band, welcher neben Supplementen zu den vier ersten Bänden noch eine reichhaltige Sammlung von handschriftlich erhaltenen falschen Gebeten und Beschwörungen enthalten soll.

Die Beschäftigung mit diesen alten Denkmälern der Sprache und Literatur hat mir die Möglichkeit gegeben einige wichtige wissenschaftliche Entdeckungen zu machen, welche ich teilweise in der „Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft“, teilweise in „Archiv für slavische Philologie“ deutsch veröffentlichte. In der letztgenannten Zeitschrift gab ich im Bd. XXIV eine kleine Bemerkung zum altpolnischen Lied „Bogurodzica“ über die Lesung eines bisher unverständenen Verses, welche, wie der Mitredakteur des „Archiv“, Prof. A. Brückner, sich ausdrückte, ein wahres Ei des Kolumbus für das Verständnis[s] dieses ältesten polnischen Sprachdenkmals geworden ist, und nur auf Grund der genauen Kenntniss des Kirchenslavischen möglich war. In derselben Zeitschrift veröffentlichte ich im Bd. XXIX meine Bemerkungen über die Composition der ältesten südrussischen Chronik, des einzigen, auf uns gekommenen Heldengedichtes „Das Lied vom Ihors-Zuge“, so wie eine aus dem Griechischen in(s) Kirchenslavische übersetzte Mönchslegende, welche sich als Original des im „Kijever Paterikon“ enthaltenen und bisher nicht nur als originell, sondern auch als ein wichtiger Beitrag zum Leben eines Novgoroder Metropoliten betrachteten Erzählung erweist.

In der „Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft“ habe ich als Beiträge aus dem Kirchenslavischen zu der ältesten Kirchengeschichte vier Artikel beige-steuert, welche säm[m]tlich kleine Entdeckungen bisher unbekannter Texte sind. So ist der erste Beitrag ein Schluss des Pseudoklementinen Romans, der zweite zeigt im Martyrium der heiligen Photinia Überreste eines christlichen karthaginesischen Romans; der dritte aus einem altbulgarischen Texte übersetzt gibt uns einen beträchtlichen Abschnitt der apokryphen Petrus- und Paulusgeschichte, welche Lipsius aus vorhandenen katholischen Umarbeitungen in solcher Reinheit nicht rekonstruieren konnte. Der vierte Beitrag endlich gibt einen vollständigen Text der seit dem Dekret des Gelasius vom J. 495 verschollenen und von vielen Gelehrten vergebens gesuchten Offenbarung des hl. Stephanus.

Zum Schluss sei noch daran erinnert, dass ich mit den Mitteln eines im ukrainischen Herausgeberverein niedergelegten Shakespeare-Fond zehn Dramen des englischen Dichters in der Übersetzung des P. Kuliš zum Druck redigirt und mit literarhistorischen Einleitungen versehen habe. Auch an der Gesamtausgabe der Werke des Bukowiner Dichters Joseph Fedjkwycz habe ich teilgenommen, und den umfangreichen ersten Band (Gedichte), so wie den kleineren dritten Band (Übersetzungen von Dramen, darunter Hamlet und Makbet von Shakespeare, welche der Dichter mehrmals überarbeitete) herausgab. Meine letzte und schw[e]rigste Herausgeberarbeit war die Herausgabe der Gedichte des Taras Ševčenko, bei der es sich darum handelte aus unzähligen Vari-

anten, welche sich in den bisher gedruckten Ausgaben, so wie in den Handschriften des Dichters selbst vorfinden, einen nach Möglichkeit vollständigen und poetisch vollwertigen Text herzustellen. Diese Arbeit kostete mich sehr viel Mühe, da jeder Bogen, auch wegen der durchgehends durchgeführten Akzentuierung der Worte, fünf oder sechs Korrekturen erheischte. Ich glaube aber, meine Arbeit gewissenhaft und gut gemacht zu haben, und den Gedichten des Ševčenko, ohne seinem Texte irgendwo auch nur mit einem Worte Gewalt anzutun, eine frische, lebenswahre und durchaus poetische Physiognomie gesichert zu haben.

Im Jahre 1902 bezog ich mein neues Haus, im J. 1907 legte ich die Redaktion des „Literar-Wissenschaftlichen Boten“ nieder, hauptsächlich aus dem Grunde, weil seine Drucklegung nach Kiev versetzt wurde, und arbeitete im Jahre 1907 rastlos an einer grossangelegten Literaturgeschichte des ukrainischen Volkes, deren Skizze, etwa 20 Druckbogen ich bis zum Ende des XVIII-ten Jahrhunderts ausführte. Von ihr ist bisher nur die Einleitung als eine besondere Arbeit „Theorie und Entwicklung der Literaturgeschichte“ im Druck erschienen.

Ich hatte seit jeher die Gewohnheit, alles von mir Geschriebene mit meinem vollen Namen zu unterschreiben. Doch brachten es zuweilen die Verhältnisse mit sich, dass meine Beiträge, z. B. in der „Kiejevskaja Staryna“, mit Myron, oder nur M*** gezeichnet wurden.

Ich füge noch hinzu, dass ich mich auch in Drama versucht habe. Mein Drama aus dem Bauernleben „Gestohlenes Glück“, meine Komödie aus dem Leben eines Schullehrers „Quem Di odere“ und mein einaktiges Lustspiel „Meister Cýrniak“ hatten überall, wo sie gut gespielt wurden, einen scenischen Erfolg. Unter den von mir in Handschriften entdeckten älteren Werken befindet sich auch ein ruthenisches Mysterium über die Passion Christi aus dem XVII-ten Jh. und ein ganz eigenartiges Drama über die Höllenfahrt Christi, dessen Text ich aus vier verschiedenen, teilweise nur in Bruchstücken erhaltenen Handschriften rekonstruierte, und mit einer wissenschaftlichen Einleitung im Jahre 1908 herausgab.

Die Liste meiner Arbeiten ist hiemit keineswegs erschöpft, aber sie mag hiemit geschlossen werden, da ich befürchte, die Geduld des Lesers zu sehr in Anspruch zu nehmen.

Die letzten zwei Jahre meines Lebens brachten mir ein Ereignis[s], welches vielleicht noch Niemanden getroffen hat, und welches mich in eine direkte und ziemlich unangenehme Berührung mit der, so zu sagen, übernatürlichen, im Grunde aber doch ziemlich natürlichen Geisterwelt brachte. Da diese Berührung in der Unbrauchbarmachung meiner beiden Hände durch geistige Materien mit sich brachte, wurde ich gezwungen alle Arbeiten, die ich mit meinen eigenen Händen verrichten konnte, zu unterlassen, und mich auf solche Arbeiten zu beschränken, welche ich mit Hilfe anderer, vor allem meiner Söhne verrichten konnte. Auf diese Weise entstanden im letzten Jahre meine Übersetzung von Apulejus „Amor und Psyche“, eine Biographie des Emil Korytko, eines gebürtigen Polen, welcher durch die Ereignisse der 30-er Jahre des vorigen Jahrhunderts nach Lublana verschlagen, dort zum krainischen Ethnographen wurde, und ein Abriss der ukrainischen Literaturgeschichte, welcher nicht meinen wissenschaftlichen Anforderungen aber nur der Noth der laufenden Zeit entsprechen soll. Ich hoffe, dass er in deutscher Übersetzung auch den Anforderungen des deutschen Publikum entsprechen wird.

Verzeihen Sie, dass meine Skizze vielleicht zu lang ausgefallen ist. Ich überlasse es Ihnen zu entscheiden, was und wie aus ihr gedruckt werden kann. Erschiene sie Ihnen ganz unbrauchbar, so bitte ich selbstverständlich im die Rückschickung der Handschrift, da ich kein Brullion besitze, und meine Arbeit

nicht verloren geben möchte. Fänden Sie aber die Skizze, so wie sie ist, druckfähig, so bitte ich um eine Korrektur zur eventuellen Vermeidung von Druckfehlern, welche mir bei der Handschrift meines Sohnes unvermeidlich scheinen. Die Korrektur wird jedenfalls prompt gemacht und zurückgeschickt werden. Falls Sie es vorziehen aus der Skizze nur einen kurzen Auszug zu machen, so bitte ich die Handschrift nach gemachtem Gebrauch mir allenfalls zurückzuschicken, sowie auch den Text des Auszuges im Korrekturabdruck, damit die bei solcher Arbeit unvermeidlichen Missverständnisse vermieden werden.

Ich bleibe hochachtungsvoll Ihr ergebener

Dr. Iwan Franko.

Lemberg 18-ten Jänner 1909.

Переклад:

Високоповажаний Пане!

Виба́чте, що щойно тепер відповідаю на цінне письмо редакції вашого „Konversationslexikon“ з 5 листопада минулого року. В листопад і у грудні мене не було у Львові, й щойно сьогодні, 15 січня, попа́ло мені ваше письмо припадково в руки. Одна́че сподіваюсь, що моя відповідь не прийде запізно, та прошу zarazом згори прийняти мою подяку за ласкавий намір оголосити моє ім'я й ближчі подроби́ці про моє життя та діяльність у вашому додатковому томі. Замість шаблони́х відповідей на ваші питання поси́лаю вам ось тут короткий нарис мого життя й діяльності.

Називаюсь Іван Франко, я є Русинoм (Українцем), селянським сином, а народивсь я в Нагуєвичах, у Галичині, дрогобицького повіту, в 1856 р. в серпні. Мій батько був селянином, а крім того також кова́лем і наймення йому було Яків. По дворі́чній сільській школі в сусідньому селі Ясени́ця Сільна скінчив я в трьох роках чотирикласову нормальну школу у васи́ліянському монасти́рі в Дрого́бичі й там-же також реальну гімназію, де в 1875 р. одержав я свідо́цтво зрі́лості з відзначаючими нота́ми з усіх предметів. Мої університетські студії у Львові (класична філологія й українська мова та література) перервало в липні¹ 1877 р. арештування, що потя́гнуло за собою сливе восьми́місячний слідчий арешт, політичний процес за соціалістичні́ ідеї й кару шоститижнево́ї тюрми. Цей процес не мав ніяких юридичних наслідків і я міг описати далі ходити на університет. Але що я згори втратив надію на урядову службу, то я слухав на університеті крім українських викладів також безплатних курсів психоло́гії, палеонтоло́гії й націона́льної економії. Від ранніх літ звено́лений власними силами здобувати собі прохарчування, мав я в останньому році гімна́зії та в трьох перших семестрах університету малу стипендію з краєвих фондів, одна́че за четвертий семестр, що до його закінчення забра́кло мені всього одного тижня, з огля́ду на процес не виплатив мені її виділ краєвий, хоча університетська влада признала мені семестр важним. У 1878—79 р. видавав я разом із М. Павликом у соціалістично́му ду́сі редагований міся́чник „Громадський Друг“, замінений вже після другого зошита через правильні́ поліційні конфіска́ції з періодика в низку збірників під рі́жними наголо́вками, але з продовження́м пагіна́ції. Таких збірників появи́лося два, під наголо́вком „Дзві́н“ і „Мо́лот“, але й їх так само сконфіскувала полі́ція, так що ціла публіка́ція, до якої на́решті під загальним наголо́вком „Мо́лот“ я зладив змі́ст, творить сьогодні́ вели́ку бібліографі́чну рідкі́сть. У цьому часописі появи́лося моє перше біль́ше опові́дання „Boa Constrictor“, ви́дане пі́зніше в книжковому ви́данні й перекла́дене на німе́цьку мову (друковане в „Zeit“ у Відні); по три́дцятьох ро́ках видав я його ці́лком переробленим. Тому, що моє положе́ння в зимо́вому семестрі́ 1879 р. було неза́безпечене, ви́їхав я на приватну лекцію до Березова в коломийському повіті, одна́че по доро́зі жандарми арештували мене й за́для ці́лком безпідставного підозрі́ння держа́но мене три міся́ці в тюрмі; після́ того мене, правда, випустили́ як невинного з судово́ї тюрми, але повітовий суддя вислав мене шупасом до Дрого́бича й звідти до мого ро́динного села. Одна́че по кількох тижнях я верну́в до Березова, але, за́ки я ді́стався туди, пере́жив я тяжкий ти́ждень у Коло́мїї, де я написав своє опові́дання „На дні“, яке неза́баром пото́му видали мої прия́телі у Львові; пі́зніше перекла́дено це опові́дання також на німе́цьку мову під наголо́вком „Der Bodensatz“ (друковано у ві́денській „Arbeiterzeitung“). До Березова прибу́в я хворий на пропасни́цю, але там я прийшов наза́д до здоро́в'я, про́жив там два міся́ці й поверну́в опися́ знову до Нагуєви́ч. В-осени 1880 р. був я знов у Львові й ходив у зимо́вому семестрі́ на університет². Із поча́тком 1881 р. почав я зо свої́м прия́телем Іваном Беле́зем видавати́ міся́чник „Сві́т“. Там з'я́вилось помі́ж иншими мої́ми пра́цями опові́дання „Борислав сміється“, киль́це в свобідній низці мої́х опові́дань про відно́сини в східно́-гали́цьких копа́льних нафти, куди нале́жить також „Boa Constrictor“ і пі́зніше написаний „Я́дь Зеде́пуга“. Тому, що часопис не до́жив до кінця́ 1881 р., лиши́лось також це моє

¹ В дійсності Франка арештовано 12 червня 1877 р. М. В.

² Свідо́цтво відходу Франка з львівського університету не згадує нічого про те, щоб Франко ходив на університет у зимо́вому семестрі́ шкільного року 1880/1. М. В.

оповідання нескінченим. У цьому часописі надрукував я також довшу статтю „Мислі о еволюції в історії людськості“, де я старавсь на підставі модерної еволюційної теорії дати односторонній світогляд і також погляд на історію.

Ще в березні 1881 покинув я знову Львів і вернув до свого родинного села, де на весну того самого року перебув тяжку хворобу тифу й опісля докінчив переклад першої частини Гетового „Фавста“, який надруковано ще в тому самому році у Львові. Всю решту року 1881 аж до осені 1882 провів я на селі, зайнятий по найбільшій частині звичайною селянською роботою. В-осені 1882 р. написав я на конкурс історичне оповідання „Захар Беркут“; це оповідання не тільки принесло мені визначену премію 100 гульденів, але й запросили Омеляна Партицького, що розписав конкурс, помагати йому при редакції „Зорі“ й навіть запросили на скромні старокавалірські обіди. Це дало мені можливість покинути Нагуєвичі й оселитись у Львові. Тому, що праця при „Зорі“ не вимагала багато часу, то я радо прийняв узимі 1883 р. запросини багатого діда Володислава Федоровича приїхати до його маєтку Вікно в скальському повіті, щоб там написати на підставі багатого родинного архіву докладну біографію Івана Федоровича, батька теперішнього власника. Я ваво взявся я за роботу й проробив у часі свого трьохразового побуту у Вікні в рр. 1883—1885 масу цікавих витягів із листів і денників Федоровича, привіз додому також том відписів різнорідних документів, які власноручно поробила для мене дівчина Марія Карнецька, що проживала в домі діда. В цьому часі, коли я одержував від пана Федоровича скромну підмогу 25 гульденів місячно, простудіював я докладно у Львові часи перед 1848 р. в Австрії й зокрема в Галичині та написав першу частину біографії Івана Федоровича, яка виповнила-б цілком немалий том (у цілості 12 об'ємистих глав) по-українськи, а яка досі лишилась у рукописі як приватна власність пана В. Федоровича.

В 1883—86 рр. брав я досить живу участь у соціалістичній пропаганді й робітничій агітації у Львові та жив із кореспонденції, які писав я до варшавського польського тижневика „Prawda“ й до петербурзького польського тижневика „Kraj“. В 1884¹ р. став я також співробітником українського часопису „Діло“, де написав я силу статей, зокрема економічного й і соціально-політичного змісту. Для видаваної редакцією „Діла“ „Бібліотеки найзнаменитіших повістей“ переклав я „Мертві душі“ Гоголя. В літературному часописі „Зоря“ надрукував я в 1883 р. релігійно-наукову студію про потопу на підставі студії такої-ж назви проф. Едварда Луса, яка тоді появилась, але я докладніше зайнявся біблійною доповіддю про потопу, де, розбираючи рядок за рядком, повів я ріжницю між двома ріжними редакціями, чого не зробив проф. Лус. Із початком травня 1886 оженився я в Києві й живу відтоді зо своєю дружиною й чотирма дітьми у Львові. В 1887 р. був я протягом шістьох тижнів кореспондентом етнографічної виставки, яку уладив пан В. Федорович у Тернополі на честь подорожі наслідника трону Рудольфа по Галичині. Від липня 1887 р. став я співробітником польського часопису „Kurjer Lwowski“ й позістав на цьому місці повних десять літ. Тут надрукував я окрім маси політичних і економічних статей також низку оповідань і літературних студій і ще заощадив засобів на покінчення своїх університетських студій, а для цієї цілі я мусів закінчити літній семестр 1891 р. в Чернівцях². У 1894 р. взяв я відпустку з редакції „Kurjer'a Lwowskiego“ та прожив два семестри у Відні, де під проф. Ягічем доповнив я свої славистичні студії та в липні 1894 р. одержав диплом доктора.

Від 1889 р. схилився я більше до наукової праці й написав тоді свою першу більшу працю про Івана Вишенського, атонського черця й українського письменника XVI в., яку надрукував я шойно в 1894 р.³ На дисертацію до докторату предложив я докладну студію про старохристиянський роман про „Варлаама та Йоасафа“ з окремим дослідом причити про однорозця староболгарської перерібки, як видавалось мені тоді. Розвідку про самий роман переробив я пізніше основно й розширив додкладною аналізою змісту; вона появилась у 1896—97 р. в українських „Записках Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові“ й також окремою відбиткою. Розвідку про причту про однорозця переробив я також і доповнив новою літературою й вона появилась у болгарському перекладі в „Сборнику“ болгарського міністерства освіти т. XIII.

Тимчасом політичні обставини довели до того, що у Львові знайшовсь гурток молодих, інтелігентних і незалежних Українців і постановив заснувати радикальну селянську партію в краю, що мала покласти кінець дотеперішньому українському партійному хаосові й безпрограмовості інтелігенції. Засновано часопис „Народ“, що його перший річник 1890 р. це найкращий і найпутніший публіцистичний труд, яким може взагалі виказати більшість українських повітат, як коломийський, тернопільський, станіславівський. Скликувано збори, в яких брали участь тисячі селян і на яких побіг інтелігентних промовців виступали також численні талановиті й визначні селянські промовці. Так повстала в Галичині пам'ятна радикальна агітація, що для всього українського народу, як для селян, так і для

¹ В дійсності 1883 р. М. В.

² Заховане свідство імітрикуляції Франка на черновецькому університеті походить із 19 грудня 1890 р. М. В.

³ В дійсності: в 1895 р. М. В.

інтелігенції, була справжньою школою політичних прав і конституціоналізму, а при тім дала найбільшу заохоту до економічної організації й самопомочи. Не зважаючи на своє співробітництво в „Kurjeri Lwowskim“, стояв я аж до 1897 р., так сказати-б, у середині цього руху й щойно 1898 р. відсунувся від нього, щоби цілком посвятитись літературній і науковій праці.

Незабаром по мому вінчанні 1886 появилсь перший томик моїх віршів „З вершин і низин“, з чого більша епічна поема „Панські жарти“ була найважливішою. Тут змальовано життя українського народу за панщини й момент визволення 3 травня 1843 р. Два роки пізніше появилась перша збірка моїх новел (20 номерів) під наголовком „В поті чола“, де змальовано всілякі сцени з життя дітей, шкільної молоді, селян, циганів, жидів і інтелігентних мешканців міст та працюючого народу. Збірку впустила російська цензура до Росії, пізніше її перекладено в цілості на російську мову, а в українській мові надруковано її знов у Києві в двох томах під тим самим наголовком. В 1894 р.¹ появилсь друге, дуже побільшене видання моїх віршів під тим самим наголовком „З вершин і низин“, де використано також мої переживання в тюрмі (Тюремні сонети, Жидівські мелодії). В 1893—94² роках видавав я під фірмою своєї дружини літературно-науковий місячник „Житє і Слово“, що його як під літературним, так і під науковим оглядом можна вважати першим європейським журналом. Він виходив раз на два місяці та вдержавсь пунктуально два роки. В цих двох річниках, що разом творять 4 томи, появилась моя повість „Основи суспільности“, що лишила нескінченою. Тому, що я не був у силі далі видавати журнал у цій формі, бо число передплатників замало відповідало коштам, видав я при допомозі російських Українців у 1895—96 роках³ два піврічники (по шість зошитів) політично-літературного місячника під тим самим наголовком. В 1893 р. написав я у Відні в останньому осінньому місяці більшу новелу (понад десять аркушів друку) під наголовком „Для домашнього огнища“. Це оповідання, написане зразу польською мовою, перекладено з польського рукопису на німецьку мову й воно появилсь у недільному додатку берлінського „Vorwärts“ у 1894 р. Український текст появилсь щойно 1896 р.⁴ як додаток до місячника „Житє і Слово“. Мій побут у Відні довів до того, що я особито познайомився з ріжними людьми, що їх приязнь є для мене честю. Назву між ними проф. Ягіча, д-ра Адлера, видавця „Arbeiterzeitung“, проф. Зінгера й д-ра Каннера, видавців „Zeit“, посла Пернерсторфера й інших. Від 1894 р. був я довголітнім співробітником „Zeit“, яка доводила як тижневик, і надрукував там довгу низку докладних статей про ріжнорідні галицькі справи, як і низку політичних казок так само про галицькі справи. Моя стаття про „Адама Міцкевича як поета зради“ викликала проти мене безприкладну нагірку з боку львівської польської преси та спричинила мій виступ із „Kurjera Lwowskiego“.

Тому, що один із моїх перших друкованих віршів появилсь у 1874 р. в львівському студентському часописі „Друг“, уважали мої львівські приятелі за потрібне відсвяткувати в 1899 р.⁵ 25-літній ювілей моєї письменської діяльності. Я протививсь цьому, але все таки мусів це знести, тим більше, що мій ювілей зійшовсь зо святом 100-літнього ювілею відродження української літератури. Як малий національний дарунок одержав я з приводу цього свята 1000 гульденів, що разом з віном моєї дружини, яке після зреалізування російських паперів винесло 6000 гульденів, уможливило мені подумати про будову власного дому. Мої заробіткові відносини уложились дещо краще по виході з польської преси, бо як співредактор і пізніше як одиникий редактор місячника „Літературно-Науковий Вістник“, основаного в 1899 р.⁶ Науковим Товариством ім. Шевченка у Львові, одержував я місячно забезпечену постійну плату 100 гульденів. Праця у „Вістнику“, яку я вів сумлінно повних вісім⁷ років, лишала мені вільний час на написання довгої низки оригінальних наукових праць, як і на видання декількох дуже важних наукових публікацій. Між оригінальними працями назву передовсім „Святого Климента в Корсуні, історію легенди“, в якій я досліджував по докладному студіюванні повстання, історичну вартість, ріжні оброблення й розгалуження легенди протягом багатьох століть, а при цій нагоді більше або менше докладно оброблено такі теми, як псевдоклементини та старший грецький роман анагоризмів, що з ним вони в'яжуться генетично, далі цика херсонських легенд і з ними досить вільно зв'язані легенди про слов'янських апостолів Костянтина й Методія, як нарешті культ Климента в старій Русі й Італії, та вкінці відірані відгалуження легенди про Климента в ріжних західно-європейських народів. Здобуток своїх студій над легендами про слов'янських апостолів у зв'язку з херсонськими легендами про Климента виложив я по-німецьки в „Archiv für slavische Philologie“ т. XVIII⁸, а російський учений Лавров подав його в російському „Журнале Министерства Народного

¹ В дійсності друге видання „З вершин і низин“ має дату: Львів, 1893. М. В.

² В дійсності: 1894—95 рр. М. В.

³ В дійсності: 1896—97 рр. М. В.

⁴ В дійсності: 1897. М. В.

⁵ В дійсності Франків ювілей 25-літньої діяльності відсвятковано 30 жовтня 1898 р. М. В.

⁶ В дійсності: 1898. М. В.

⁷ В дійсності: дев'ять. М. В.

⁸ Назва статті Франка „Beiträge zur Quellenkritik der cyrillo-methodianischen Legenden“ (Archiv für slavische Philologie, т. XXVIII, стор. 229—55).

Просвещения" в сумлінній аналізі також російському науковому світові. З дальших своїх студій, що появились переважно в „Записках Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові“, а частинно також у „Київської Старине“ назву тут тільки: „Хмельницьчина 1648—49 рр. в сучасних польських віршах“, де на підставі сучасних польських віршів показано, що тодішні Поляки й навіть Італійці не бачили в Хмельницькому начальника розбійників, але народного провідника, свідомого ціли заснувати окрему державу. Найбільша частина моїх наукових праць ґрунтується на текстах старших пам'яток південно-руського письменства, які я відкрив або критично відбудував. Низку дотичних рукописів XVI—XVIII в. (двадцять числом)—всі повстали з цього й з того боку Карпат і всі нецерковного змісту—описав я докладно й видав із передмовою під наголовком „Карпатсько-руське письменство“. Відкритий мною текст польсько-українського вертепу дав мені привід до вичерпуючої студії над цією відміною середньовікового театру й довів мене до висновку, що ми ніяк не маємо бачити в цьому польсько-українському вертепі низки німецьких або латинських рідзвяних ігор, але швидше літературний останок давніх скомороших ігор, які безпосередньо в'яжуться з турецькою грою карагез, як остання зо свого боку не може заперечити свого походження від грецького міму.

Три праці присвятив я українським народним пісням. Одна з них „Козак Плахта“ пробує на основі в 1625 р. в Кракові готськими буквами опублікованої української народної пісні порівняно простудіювати пізніші переміни й відміни цієї пісні в устах як українського, так і польського народу. Інша праця „Пісня про правду й неправду“ дає з зіставлення народних і літературних творів інших народів на цю тему інтересну картину того, як розуміється й малюється в різних народів контраст між правдою й неправдою. Шлях досліду веде аж до втраченого вірша Аристотеля „Геракл на роздоріжжі“ й до величючого поетичного впливу боротьби правди з неправдою в Зендавесті. Третя праця, якої я піднявся у 1907 р. та з якої вже появилсь один том, має на цілі менше більше систематичне зіставлення найважливіших історичних пісень українського народу з як-найможливішою відбудовою їх текстів на основі всіх давніх видань, а де можливо, нових або старих рукописів. У першому томі відбудовано таким робом 25 пісень що до їх текстів і простудіювано їх науково, отож також порівняно з паралелями в інших народів. Усі пісні належать до XVI й першої половини XVII століття, а найгідніша уваги група між ними оповідає про події, які за серце хапують, із часу турецьких і татарських нападів.

Нахил до популяризації в 90 рр. довів до того, що я робив популярні поетичні перерібки західньо-європейських і орієнтальних поетичних творів, а саме „Ліса Микити“ на підставі старофранцузької поеми про Ренарда, „Абу Касимових капців“, де коротку арабську казку переробив я в широку поему, „Дон Кіхота“ Сервантеса, де я обробив віршами низку пригод першої частини й кінець другого тому, та нарешті переробив я другу орієнтальну казку з „Тисячі й одного дня“ „Коваля Бассіма“ також на об'ємисту гумористичну поему. Ці перерібки зустріли великі похвали, а перша з них появилась минулого року четвертим накладом. Для товариства „Просвіта“ написав я в 1898 р., в році п'ятдесятилітнього ювілею скасування панщини в Галичині, популярну, але наскрізь наукову історію панщини та її скасування в Галичині в 1848 р., а її перший наклад у числі 5000 примірників уже вичерпався. Як додаток до цієї праці видав я в 1907 р. окремим томом „Архиву“, який видає Товариство Шевченка, „Громадські шпихлірі в Галичині“, історію заснування та скасування громадських шпихлірів у Галичині разом із документами, наслідком чого я основно вяснив справу, яку затаювали галицько-польські дослідники більше ніж півстоліття. В тому самому році звів я також до властивої, дуже скромної історичної міри, подавши докладне оповідання свідка, досить таємничу досі історію так званої уманської різни Поляків у 1768 р., роздутаї через опублікування сучасного польського вірша з боку польських мемуаристів до великої катастрофи. В „Літературно-Науковому Вістнику“ надрукував я в останньому десятилітті довгу низку літературних критик і студій, велику повість „Великий шум“, як і низку менших оповідань. Крім того дав я під наголовком „Із секретів поетичної творчости“ проби психологічної аналізи поетичної творчости українського поета Шевченка згідно з методою Дю Преля (Психологія лірики). Під наголовком „З останніх десятиліть XIX в.“ дав я в тому самому журналі малюнок розвитку ідей галицько-українського громадянства на підставі своїх власних досвідів. У тому самому часі появилсь п'ять моїх менших збірок поезій: „Зів'яле листе“, „Мій Ізмараґ“, „Із днів журби“, „Поеми“ й „Semper tiro“, а крім того окремим томом велика поема „Мойсей“. В різних часах дав я також том перекладів поезій Гейне (Німеччина, багато байок, політичні поезії й Диспута), том перекладів із чеського сатирика Карла Гавлічка (між ними Тирольські елегії, Король Лаврін і Хрест святого Володимира); „Гелена і Фавст“ Гете (третій акт другої частини); „Едіп цар“ Софокла. В тому самому журналі дав я також переклади низки віршів К. Ф. Маєра, Віктора Гіґо (між ними перший монолог і третій акт „Торквемади“) й нарешті багатий вибір гідних читання місць „Божественної Комедії“ Данте з рівнобіжною аналізою змісту й докладним вступом про середні віки та їх світогляд у звязку з поетичною творчістю Данте; останню працю обробив я на підставі знаменитої монографії мого приятеля Карла Федерна, але все таки в багатьох місцях самостійно.

Рівночасно з цими працями редагував я або властиво вів кілька менше або більше об'ємистих видань, як напр. п'ятий том „Етнографічного Збірника“ Товариства Шевченка, який містить у часу етнографічного матеріалу, з галузей народної традиції, що звичайно найменше беруться під увагу (Народні вірування, Гуцульські заклинання, Народні традиції про панщину, Жебрацькі молитви й подібне). В тому самому „Етнографічному Збірнику“ появилось також досі п'ять томів моєї збірки „Приповідок галицько-руського народу“. Ці два томи „Етнографічного Збірника“ творять разом том збірки приповідок із найменше 600 сторонами тексту. Кожна приповідка з евентуальними варіантами має окреме пояснення, а де можливо, вказуються паралелі з інших мов. Збірка, що має виповнити три такі томи або шість півтомів, тепер наближається до свого кінця.

Другої подібної праці піднявся я під наголовком „Пам'ятки української мови й літератури“, де перші чотири томи приносять по можності повний цикл апокрифічної літератури, яка нагромадилась у різних південноруських рукописах від 10-го століття, в оних чотирьох систематично впорядкованих і науково оброблених групах: 1. Апокрифи старого завіту, 2. Апокрифічні євангелія, 3. Апокрифічні діяння апостолів, 4. Есхатологічні апокрифи. Ці чотири томи з'явилися протягом останніх десятих років, кожний дальший багатший матеріалом і цікавіший від свого попередника. П'ятий том, що тепер є в друку, має принести низку найцікавіших і найстаріших, апокрифічних і автентичних житій святих і легенд. Задуманий іще шостий том, що має містити крім додатків до перших чотирьох томів іще багату збірку рукописних ложних молитв і заклинань.

Зайняття цими старими пам'ятками мови й літератури дало мені можливість зробити кілька важних наукових відкриттів, які я опублікував по-німецьки почасти в „Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft“, почасти в „Archiv für slavische Philologie“. В останньому часописі дав я в XXIV т. малу замітку до старопольської пісні „Bogurodzica“ про те, як читати один досі незрозумілий вірш, яка, як висловився співредактор „Archiv'u“ проф. А. Брікнер, стала справжнім яйцем Колумба для розуміння цієї найстарішої пам'ятки польської мови, а яка була можлива тільки на підставі докладного знання церковнослов'янської мови. В тому самому часописі надрукував я в XXIX т. свою увагу про композицію найдавнішої південноруської хроніки, одинокої героїчної поеми, що до нас дійшла, „Слова о полку Игореві“, як і про перекладену з грецької мови на церковнослов'янську легенду про черця; виявляється, що це те оповідання, котре міститься в Київському Патерику як оригінальне й котре досі не тільки уважалося оригінальним, але й важним знахідком до життя новгородського митрополита. В „Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft“ подав я чотири статті як знахідки до найдавнішої церковної історії з церковнослов'янського письменства; всі вони ще малі відкриття досі невідомих текстів. І так перший знахідок це закінчення повісті про псевдо-Климентія, другий виказує в мученні святої Фотинії останки християнської картагенської повісті; третій, перекладений зо староболгарського тексту, дає нам значну главу апокрифічної історії про св. Петра й Павла, якої не міг зреконструювати Ліпсіус у такій чистоті з існуючих католицьких обробток. Нарешті четвертий знахідок дає повний текст Виявлення св. Степана, яке пропало від часу декрету Гелазія в 495 р. та якого надаремно шукало багато вчених.

Накінце треба ще про це згадати, що я коштом Шекспірового фонду, зложеного в українській Видавничій Спільноті, зредагував до друку десять драм англійського поета в перекладі П. Куліша й додав літературно-історичні введення. Також узав я участь у повному виданні творів буковинського поета Осипа Федьковича й видав об'ємистий перший том (Поезії), як і менший третій том (переклади драм, між ними Гамлета й Макбета Шекспіра, що їх поет перероблював кілька разів). Моєю останньою й найтяжчою працею як видавця було видання поезій Тараса Шевченка, при якому ходило о те, щоб відбудувати по можності повний і повної поетичної вартості текст із безчислених варіантів, які найшлися як у досі друкованих виданнях, так і в рукописах самого поета. Ця праця стоїла мене дуже багато труда, бо кожний аркуш вимагав п'ять або шість корект, також за-для загального переведення наголосу слів. Одначе я думаю, що я зробив свою роботу совісно й добре та запевнив Шевченковим поезіям свіжу, життєву й наскрізь поетичну фізіономію, не зробивши ніде хоча-б одним словом насилля над його текстом.

В 1902 році спровадився я до свого дому, в 1907 р. покинув редакцію „Літературно-Наукового Вістника“, головню з тієї причини, що його друкування перенесено до Києва, і я працював 1907 р. без відпочинку над широко задуманою історією літератури українського народу, нарис якої, яких 20 аркушів друку, довів я аж до кінця XVIII століття. З неї появились досі друком тільки вступ як окрема праця „Теорія й розвиток історії літератури“.

Віддавна мав я звичку все, що я написав, підписувати своїм повним іменем. Але де-коли обставини спричиняли, що я свої знахідки, напр., в „Киевской Старине“ підписував Мирон або тільки М***.

Додаю ще те, що я пробував сил також у драмі. Моя драма з селянського життя „Украдене щастя“, моя комедія з життя шкільного вчителя „Учитель“ (Quem di odere) й моя одноактова комедія „Майстер Чирняк“ мали сценічний успіх скрізь там, де їх добре відіграно. Між старшими творами, які я відкрив у рукописах, знаходиться також

українська містерія з XVII в. про терпіння Христа та своєрідна драма про вхід Христа до пекла, текст якої я зреконструював із чотирьох різних рукописів, що почасті збереглися тільки в уривках, і з науковим вступом видав у 1908 році.

Цим цілком не вичерпується список моїх праць, але хай він цим кінчиться, бо я боюсь, що забагато терпеливості вимагаю від читача.

Останні два роки мого життя принесли мені подію, яка може ще нікому не притрапилась, а яка ввела мене в безпосередні й досить неприємні зносини з так сказати-б, надприроднім, а в дійсності все таки досить природнім світом духів. Тому, що ці зносини привели з собою те, що духовними матеріями зробили мої обидві руки нездатними до вживання, був я приневолений занехати всі праці, які я міг-би виконувати власними руками, й обмежитись такими працями, які я міг виконувати при допомозі інших, передовсім своїх синів. Таким робом повстали в останньому році мій переклад із Апулея „Амор і психе“, біографія Емілія Коритка, родовитого Поляка, що через події 30 р. минулого століття закинений до Любляни став там країнським етнографом, і нарис історії української літератури, який мав відповідати не моїм науковим вимогам, але тільки потребі бжучого часу. Сподіваюсь, що в німецькому перекладі він відповість також вимогам німецької публіки.

Вибачте, що мій нарис може випав задовгий. Лишаю вам до вирішення, що та як із нього можна надрукувати. Коли-б він показавсь вам цілком не до вжитку, то самозрозуміло прошу відіслати рукопис, бо не маю жадного брульйону, а не хотів-би дати свою працю на затрату. Однак коли-б ви уважали здатним до друку цей нарис так, як він виглядає, то прошу о коректу, щоб евентуально оминуті друкарські помилки, які видаються мені неминучими в рукописі мого сина. Коректа зробиться в усякому разі акуратно й відіслється. Якщо волите зробити з нарису тільки короткий витяг, прошу в усякому разі відіслати мені рукопис, зробивши ужиток, як також текст витягу в коректурній відбитці, щоб оминуті неминучі при такій роботі непорозуміння.

Зостаюся з глибоким поважанням відданий вам *Др. Іван Франко*.
Львів, 18 січня 1909.

По вискладанню сих матеріалів Редакція одержала отсі поправки
вп. Мих. Возняка:

Про вік батька Івана Франка—Якова маємо дві відмінні версії. В нагуєвицьких метрикальних книгах є під 1824 р. метрика шлюбу 22-літнього Якова з зазначенням, що він уродився 1802 р., а в метрикальних книгах Ясениці Сільної, де в 1855 р. подвійний Яків брав шлюб із Марією Кульчицькою, матір'ю Івана Франка, вік Якова виносить 45 років. Правдоподібно в другому разі маємо практиковане в селянському житті затаювання літ і зменшування фактичного числа років життя. За це останнє промовляє ось що. В своїй повісті „Основи суспільности“ змалював Франко дуже симпатичними рисами коваля Івана Гердера, перенісши на нього по всякій правдоподібності образ свого батька. Про вік Гердера стоїть у повісті, що він „не мав іще й шістдесят літ“ (Основи суспільности, Липськ, стор. 86). Яків Франко помер 1864 р. Тим самим вік коваля з „Основ суспільности“ можна прикласти до Якова тільки в такому разі, коли він у 1855 р. мав 53, а не 45 років.

Виразнішу вказівку на вік Якова Франка маємо в недокінченій поемі сина, присвяченій „пам'яті батька мого Яця коваля“ п. н. „Історія товпки соли“, надрукованій у травнево-му зошиті львівської „Культури“ за 1925 р. Тема поеми охоплює між иншим і характеристику Яця коваля ще за життя його першої жінки. Приймаючи на службу героя поеми, Яць говорить:

А станеш ту служити по добрі?
Я не скривджу тя певно. Хто гадає,
Що я богач, що я біди не знав,
Не знав недолі, той мене не знає.
Я не богач; що маю, бог ми дав
За труд важкий. Зазнав і я недолі!
А нині що! добра ми бог послав,—
Дітей нема, нема потіхи свої,

А ту вже літ минає п'ятдесят!
Кому-буде здобуток праці моєї?
Волю чужим, а бідним помагати,
Влегатши долю тим, що так блукають,
Як я колись то мусів сам блукати;
Що пригорнутись до кого не мають,
Як я колись не мав...

„Історія товпки соли“ писана десь на початку 80-х рр. XIX в. Риси Яця коваля без сумніву скоплені з батька Франка. Коли-ж Яцєві ковалеві вже за життя першої жінки минула п'ятдесятка, то в 1855 р. він міг мати не 45, а 53 роки.

В дійсності батько Івана Франка помер 1865 р., бо першим роком Франкової науки в дрогобицькій василіянській школі був шкільний рік 1864/5, а на іспиті першого півроку був і батько, як відомо з автобіографії Франка, надрукованої в першому виданні збірки оповідань „В поті чола“. Крім того за 1865 р. промовляє також ось що. В нескінченному автобіографічному оповіданні Франка „З давніх споминок моєї молодости. Злісний Сидір“, надрукованому в квітнево-му зошиті львівської „Культури“ за 1925 р., батько й мати приїжджають до малого Мирона до Дрогобича. З огляду на те, що батько Франка вмер вночі з великодньої суботи на неділю, смерть могла наступити тільки в другому півроці шкільного року 1864/5, себ-то 1865 р.

31512

op $\frac{VI}{B 645M}$